

מסכת יבמות

לקט ביאורי הראשונים במאמרם ז"ל "קשים גרים לישראל כספחת"

אמר רבי חלבו, קשים גרים לישראל כספחת, דכתיב (ישעי' ט, א) "ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב". מאמר זה מובא בכמה מקומות בש"ס (קידושין ע, ב; נדה יג, ב) ובכללם במכילתין (מז, ב; קט, ב), ומצינו בדברי רבותינו הראשונים כמה ביאורים שנאמרו בה רש"י בסוגייתנו כתב בטעם הדבר: "שאוהזין מעשיהם הראשונים, ולומדים ישראל מהם, או סומכין עליהם באיסור והיתר", וכן כתב במס' קידושין (שם): "שאינם זהירים במצות, והרגילים אצלם נמשכים אצלם, ולומדים מן מעשיהם". כעין זה כתב הרמב"ם (הל' איסור' פי"ג הי"ח) – יען "שרובן חוזרין בשביל דבר, ומטעין את ישראל וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגיירו. צא ולמד מה אירע במדבר במעשה העגל ובקברות התאווה, וכן רוב הנסיונות האספסוף היו בהן תחלה" (ראה רבינו בחיי' דברים כא, יד).

גם במס' נדה (שם) כתב רש"י כנ"ל, והביא ביאור נוסף: "שאין בקיאים במצות ומביאין פורענות", והיינו, שעצם הדבר שהגרים אינם מתנהגים כראוי מביא פורעניות לעולם, וכאן הוסיף רש"י נקודה נוספת בענין הפורעניות הנמשכת מחמת הגרים, שהוא מחמת דין ערבות מישראל לגרים, אך רש"י חולק על זה, וכלשונה: "ויש אומר שכל ישראל ערבים זה בזה ונכמו כן ישראל ערבים על הגרים, ונענשים על עונותיהם, ולא מילתא היא, שלא נתערבו (-קבלו ערבות) בשביל הגרים, דאמרינן במס' סוטה (לז) 'נמצא לכל אחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים ותק"ן בריות שכולן נתערבו זה בזה', אלמא לא נתערבו על הגרים", כי אם אכן נתערבו גם על הגרים היו הרבה יותר בריות, בגלל בריתת ברית גם על הגרים.

אמנם התוס' (שם וכ"ה בקידושין) יישבו קושיא זו, וכתבו: "מה שמקשה רש"י דלא חשיב בסוטה ערבות דערב רב, י"ל לפי שלא ידע חשבונו וכי לא היה ידוע כמה ערב רב היו, ולא היה שייך למנות כמה בריות היו יחד עם הערב רב, אבל באמת נתערבו גם על הגרים. מיהו במכילתא אמר דערב רב היו כפלים כיוצאי מצרים", ולפ"ז היה ידוע לחז"ל מנין הערב רב, וחזרת ההוכחה לקדמותה, שממה שלא מנו את הערב רב, מוכח שלא נתערבו על הגרים. והנה בתוס' הרא"ש (קידושין ע) יישב הענין גם לפי המכילתא: "ונראה דלאו קושיא היא, לפי שאין מפורש חשבון הגרים, ואע"ג דאיכא למ"ד במכילתא שהיו כיוצאי מצרים, מכל מקום אינו מפורש בתורה". נמצא, שנחלקו הראשונים אם נתערבו בני ישראל על הגרים, ולפי אלו דס"ל שנתערבו עליהם שפיר מובן מדוע קשים גרים לישראל כספחת.

ולעצם הטעם שהגרים מביאים פורעניות לעולם, מצינו בראשונים ביאור הפוך, שאין זה מחמת גנותם של הגרים, אלא אדרבה, מחמת גדול מעלתם, וכמ"ש התוס' בקידושין (שם): "וה"ר אברהם גר פירש, לפי שהגרים בקיאים במצות ומדקדקין בהם, קשים הם לישראל כספחת, דמתוך כן הקב"ה מזכיר עונותיהם של ישראל בשאין עושין רצונו, וכי האי גוונא מצינו גבי הצרפית (מ"א י, יח) שאמרה 'מה לי ולך איש האלקים כי באת אלי להזכיר את עוני', שמתוך שהוא צדיק גמור היה נראה לה שמזכיר השם עונה". וכן כתב רבינו בחיי בספרו 'כד הקמח' (ערך גר): "ומה שאמרו 'קשים גרים' אין זה נאמר לגנאי הגרים, אלא לגנאי ישראל, כלומר, כיון שהקב"ה רואה מחשבתם שעונו משפחתם וארץ מולדתם ובאו להדבק בשכינה, הנה הם מחייבים את ישראל בשאין עובדין להקב"ה בלב שלם, וכן מצינו במדרש 'אמר ריש לקיש, גדולים גרים בזמן הזה יותר מישראל כשעמדו על הר סיני, שהם ראו את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר והנפלאות הגדולות והנוראות, והגרים לא ראו מדבר זה כלום, ובאין בצר ומצוק להסתופף תחת כנפי השכינה", וכ"כ הסמ"ג (ל"ח קז).

והתוס' הביאו (קידושין שם) עוד כמה ביאורים בענין: "ויש מפרשים, דקשין גרים לישראל כספחת, לפי שהזכיר הקב"ה עליהם בכ"ד מקומות שלא להונות אותם, ואי אפשר שלא יצערום".

"ויש מפרשים, לפי שעל ידי הגרים ישראל בגלות, כדאמר (פסחים יז) 'מפני מה ישראל מפורדים בכל ארצות יותר משאר עובדי כוכבים כדי שיתוספו עליהם גרים', והעירו התוס' על כך: "ולא נהירא, דהא אמר ביבמות (מז). 'עובד כוכבים הבא להתגייר אומרים לו מנה ראית שבאת להתגייר, תדע שישאל דוים דחופים', ואמרינן התם משום דיפרוש הוא דאמר מר קשין גרים לישראל כספחת, אלמא, דבתר שיתגיירו קשים הם", כלומר, כי בסוגייתנו מבואר בסיבת הדבר שבתחילה מדחק את הגר שלא יתגייר, כדי שיפרוש, כי 'קשים גרים לישראל כספחת', משמע, שאחרי שמתגיירים קשים הם, ואלמלא הקושי שבדבר הוא בגלל הגלות, הלא אדרבה טוב שיתגיירו, כי זו סיבת גלותם, וכאשר יתוספו הגרים לתקרב הגאולה.

עוד הביאו התוס' (שם): "ור"י פירש, דלפיכך 'קשים', שנטמעו (-שנתערבו) בישראל, ואין השכינה שורה אלא על משפחה מיוחדת" (כדאיתא שם בגמ'). ועל פירוש זה תמה תוס' הרא"ש (שם): "ולא נהירא, דגרים ראויים שתשרה עליהם שכינה, כדאמרינן (סנהדרין לט): 'עובדיה גר אדומי היה', והא דאמרינן הכא ד'אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על המשפחות המיוחדות שבישראל', היינו, למעוטי משפחות שיש בהם פסול שאינן ראויין לבא בקהל". ואמנם לגבי מה שהביא הרא"ש מעובדיה, יש להביא דברי הגמרא (סנהדרין שם): "אמר רבי יצחק מפני מה זכה עובדיהו לנביאות, מפני שהחביא מאה נביאים במערה", ופירש"י: "מפני מה זכה לנביאות, שהרי גר היה, ואין השכינה שורה אלא על המיוחדת שבישראל", ונמצא, שעובדיה זכה לנביאות בגלל סיבה מיוחדת, 'מפני שהחביא מאה נביאים במערה', ולולי כן לא היה זוכה לכך, כי אין השכינה שורה על הגרים, וכפי שהביאו התוס'.